

**नवसंजिवनी योजने अंतर्गत राबविण्यात येणा-या
व सर्व लाभार्थ्यांसाठी चालू केलेल्या नवीन मातृत्व
अनुदान योजनेमध्ये एकसूत्रता आणणे**

**महाराष्ट्र शासन
सार्वजनिक आरोग्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक माअयो-२००९/प्र.क्र.१३९/कु.क.१
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक : ०१ ऑगस्ट, २००९**

- वाचा :** १) शासन निर्णय, सार्वजनिक आरोग्य विभाग क्र. आभाकु-२००४/प्र.क्र.१४२/कु.क. ३
दिनांक २८ मे, २००४
२) शासन परिपत्रक, सार्वजनिक आरोग्य विभाग क्र. राग्राअ-२००८/प्र.क्र.२०३/आ.७(अ),
दिनांक २१.१०.२००८
३) शासन शुद्धिपत्रक, सार्वजनिक आरोग्य विभाग क्र. राग्राअ-२००८/प्र.क्र.२०३/आ.७(अ),
दिनांक २०.११.२००८
४) शासन निर्णय, सार्वजनिक आरोग्य विभाग क्र. माअयो-२००८/प्र.क्र.२३/कु.क. १
दिनांक २३.१०.२००८

प्रस्तावना : आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात नवसंजिवनी योजनेंतर्गत आदिवासी गर्भवती महिलांना आरोग्य विषयक सोयी सुविधा उपलब्ध करण्यासाठी संदर्भातील अ.क्र.१ येथील दि.२८.५.२००४च्या शासन निर्णयाद्वारे सन १९९५-९६ पासून मातृत्व अनुदान योजना राबविण्यात येत आहे. या योजनेचा लाभ फक्त आदिवासी महिला लाभार्थ्यांना देण्यात येत होता. सदर योजना शासनाने सन २००८-०९ पासून राज्यातील सर्व गर्भवती महिलांसाठी लागू करण्याचा निर्णय संदर्भातील अनुक्रमांक ४. येथील दि. २३.१०.२००८ च्या शासन निर्णयाद्वारे घेतला आहे.

वरील दोन्ही मातृत्व अनुदान योजनेची अंमलबजावणी करतांना लाभार्थ्यांना देण्यात येणारी औषधे व रोख रकमेचा लाभ देण्याबाबत तफावत असून अंमलबजावणी करताना वेगवेगळी कार्यपद्धत अनुसरली जात आहे. त्यामुळे या योजनेची अंमलबजावणी करताना अनेक अडचणी निर्माण झाल्या आहेत, म्हणून या दोन्ही योजनेमध्ये एकसूत्रता आणण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :- आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात नवसंजिवनी योजनेंतर्गत आदिवासी गर्भवती महिलांसाठी आरोग्य विषयक सोयी सुविधा उपलब्ध करण्यासाठी सन १९९५-९६ पासून राबविण्यात येणारी मातृत्व अनुदान योजना व सन २००८-०९ पासून राज्यातील सर्व गर्भवती महिलांसाठी चालू केलेली मातृत्व

अनुदान योजना या दोन्ही योजनांमध्ये एकसूत्रता आणण्याचा निर्णय आता शासनाने घेतला आहे. दोन्ही मातृत्व अनुदान योजनेची सन २००९-१० या वर्षापासून अंमलबजावणी करताना खाली नमुद केलेली कार्यपद्धती अनुसरावी.

१. मातृत्व अनुदान योजनेमधून लाभार्थ्यांना देण्यात येणारे रोख स्वरूपातील रु.४००/- एवढे अनुदान आता टप्पा-टप्पाने न देता ते एकाच वेळी देण्यात यावे. सदर अनुदान लाभार्थी प्रसूतीकरिता आरोग्य संस्थेत दाखल झाल्यानंतर देण्यात यावे. (घरी प्रसूती झाल्यास रोख रकमेच्या स्वरूपातील लाभ सदर दोन्ही योजनेमधून आता देण्यात येऊ नये.)

२. सदर अनुदान रोखीने न देता ते बेअरर चेकच्या स्वरूपात देण्यात यावे. हे अनुदान जननी सुरक्षा योजनेंतर्गत देय होणा-या अनुदानासोबतच द्यावे. वरील दोन्ही योजनेमधून देण्यात येणारे धनादेश वेगवेगळे देण्यात यावे. तसेच मातृत्व अनुदान व जननी सुरक्षा योजनांचे अनुदानासाठी दोन स्वतंत्र उप-खाते (sub account) उघडण्यात यावे व त्याचे स्वतंत्र हिशोब ठेवण्यात यावेत. नवसंजीवनी योजनेअंतर्गत आदिवासी उपयोजनेतून जिल्हा स्तरावर प्राप्त होणारा निधी हा देखील सर्व आरोग्य संस्था स्तरावर (ग्रामीण रुग्णालय, प्राथमिक आरोग्य केंद्र, उप-केंद्र व इतर शासकिय रुग्णालये) तालूकास्तरावरील आरोग्य अधिका-याकडे मुख्यकार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी अगाऊ स्वरूपात उपलब्ध करून द्यावा.

३. गर्भवती महिलांना गरोदरपणाच्या कालावधीत रु.४००/- एवढ्या रकमेमधून अनेक प्रकारची विविध औषधे दिल्यास लाभार्थी ही औषधे घेत नाही असे आढळून आले आहे. म्हणून या योजनेअंतर्गत लाभार्थ्यास आवश्यक असणारी ठरावीक २ किंवा ३ औषधे खाली नमुद केल्याप्रमाणे देण्यात यावीत. खाली नमुद केलेली औषधे दर करारावर खरेदी करण्यात यावी.

अ) आर्यन फॉलिक ॲसिड गोळ्या - ६ महिन्यासाठी. (Second Trimester पासून)

ब) कॅल्शियम लॅक्टेट - ३०० मि. ग्रॅ. गोळ्या - ६ महिन्यासाठी. (Second Trimester पासून)

क) ऐल्बेंडजॉल (जंतनाशक) १ किंवा २ गोळ्या - उपलब्ध स्थानिक औषध साठ्यातून (Second Trimester नंतर)

वरील औषधे खरेदी करताना जिल्ह्यात अगोदर उपलब्ध असलेल्या औषधांच्या साठ्याचा विचार करण्यात यावा.

४. नवसंजीवनी योजनेअंतर्गत मातृत्व अनुदान योजनेसाठी आवश्यक असणारी औषधे ही सध्या दरकरार पत्रकानुसार जिल्हास्तरावर (आर.सी. वर) खरेदी केली जातात. त्याच पद्धतीने वर नमुद केलेल्या औषधांची खरेदी गरजेनुसार दर करार पत्रकानुसार जिल्हास्तरावर करण्यात यावी. त्यांचे वाटप सर्व संबंधित आरोग्य केंद्रांना करण्यात यावे. कॅल्शियम हे सिरपच्या स्वरूपात वाटप केल्यास त्याची चव वेगळी असल्याने त्याचे सेवन सर्व महिलांकडून केले जात नाही. म्हणून कॅल्शियम हे गोळ्यांच्या स्वरूपात वाटप करण्यात यावे.

५. वरील औषधांव्यतिरिक्त आयोडिनयुक्त मिठ (डबल फोर्टी फाइड सॉल्ट) स्थानिक स्तरावर खरेदी करून लाभार्थ्यांना त्याचे वाटप करण्यात यावे.

६. राज्य शासनानकडून सदर योजनेचा निधी प्राप्त झाल्यानंतर राज्य आरोग्य सोसायटीने मातृत्व अनुदान योजनेसाठी प्रति लाभार्थ्यासाठी करण्यात आलेली एकूण तरतूद रु.८००/- ही संबंधित जिल्ह्यांना त्वरित वाटप करण्यात यावी. या तरतूदीमधून रु.४००/- एवढ्या रकमेची औषधे आवश्यक प्रमाणात दर करारावर खरेदी करण्याची कार्यवाही जिल्हा आरोग्य सोसायटीने तातडीने करावी. यामुळे रोख औषधांचा पुरवठा वेळेवर उपलब्ध होईल आणि लाभार्थ्यांना त्याचे वेळीच वाटप करणे शक्य होईल.

७.

अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा, कुटुंब कल्याण, पुणे यांनी राज्य शासनाकडून प्राप्त निधीचे जिल्हानिहाय वाटप करण्यासाठी सविस्तर माहिती राज्य आरोग्य सोसायटीला उपलब्ध करून द्यावी. राज्य आरोग्य सोसायटीने सदर माहिती प्राप्त झाल्यावर तातडीने जिल्हानिहाय तरतूदीचे वितरण जिल्हा आरोग्य सोसायटीला करावे. जिल्हा आरोग्य सोसायटीने या तरतूदीमधून लाभार्थ्यांना द्यावयाच्या रोख रु.४००/- एवढा लाभ देण्यासाठी आवश्यक त्या निधीचे तातडीने तालुका वैद्यकिय अधिका-याकडे वाटप करावे. उर्वरित रु.४००/- एवढ्या रकमेची औषधे गरजेनुसार खरेदी करण्याची कार्यवाही जिल्हा स्तरावर करण्यात यावी.

८. नवसंजिवनी क्षेत्रातील आदिवासी लाभार्थ्यांना पूर्वीप्रमाणेच या योजनेचा लाभ ३ अपत्यांपर्यंत देण्यात यावा. (दोन जिवंत अपत्य व सध्या गरोदर) आणि इतर सर्वसाधारण वर्गातील व क्षेत्रातील सर्व लाभार्थ्यांना या योजनेचा लाभ दोन अपत्यांपर्यंत देण्यात यावा. (एक जिवंत अपत्य व सध्या गरोदर).

९. सदर योजनांच्या इतर अटी व शर्ती पूर्वीच्या शासन निर्णयात नमुद केल्याप्रमाणेच राहतील.

१०. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या वेबसाईटवर उपलब्ध करून देण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक क्र. २००९०८०११७१७११२६००१ असा आहे.

महाराष्ट्र राज्याचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

सही/-

(प्र. ग. देशमुख)
अवर सचिव

प्रति,

संचालक, आरोग्य सेवा, मुंबई

अभियान संचालक, राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान, मुंबई.

अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा, कुटुंब कल्याण, पुणे.

आयुक्त,महानगरपालिका(सर्व)
मुख्य अधिकारी, नगरपालिका/नगरपंचायती(सर्व)
मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद(सर्व)
संचालक, आरोग्य सेवा(आरोग्य/पीडीई/रुग्णसेवा) महाराष्ट्र राज्य, पुणे/मुंबई
अधिष्ठाता, शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय(सर्व)
उपसंचालक, आरोग्य सेवा, विभागीय मंडळे(सर्व)
जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जिल्हा परिषद(सर्व)
जिल्हा शल्य चिकित्सक, सामान्य रुग्णालय, (सर्व)
वैद्यकीय आरोग्य अधिकारी, महानगरपालिका(सर्व)
आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
महिला व बालविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
मा.मंत्री/राज्यमंत्री, सार्वजनिक आरोग्य यांचे स्वीय सहाय्यक.
अप्पर मुख्य सचिव (आरोग्य) यांचे स्वीय सहाय्यक.
आयुक्त, कुटुंबकल्याण यांचे स्वीय सहाय्यक.
सर्व सह सचिव/ उप सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई
निवड नस्ती कु.क १